

УДК 811.111'42:821.111-193.3

Н. М. Коцай

Н. Н. Коцай

N. M. Kotsay

*Дніпропетровський національний університет імені Олеса Гончара
Днепропетровский национальный университет имени Олеса Гончара
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СОНЕТІВ САЙМОНА АРМІТІДЖА
ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОНЕТОВ
САЙМОНА АРМИТИДЖА
LINGUOCULTURAL PECULARITIES OF SIMON ARMITADGE'S SONNETS**

Розглянуто лінгвокультурний аспект сонетів Саймона Армітіджа. Актуальність даної статті обумовлена розумінням культури через мову сучасної поезії. Мета даної статті – дослідження лінгвокультурних аспектів сучасного британського сонета на прикладі сонетів Саймона Армітіджа. Сонети охарактеризовано по трьох аспектах: сучасний сонет як культурне явище, людина як представник ментальності й мови свого народу, чоловіче розуміння культури.

Матеріалом для дослідження стала перша частина збірки *“The Book of Matches”*, що складається з серії сонетів, які можуть бути прочитані у середньому за 20 секунд – час, необхідний для згоряння сірника. В ході дослідження було встановлено, що типовими ознаками сонетів Саймона Армітіджа є чимале порушення традиційної форми сонету (неримованість вірша, неповні рими, наявність внутрішніх рим, варіативність строфіки, варіативність поетичного рядка та метру), використання розповіді від першої особи, використання розмовної лексики та кліше розмовної мови. Автор приходиться до висновків, що самоіронія – це визначна й невід’ємна частина сонетів Саймона Армітіджа, а описи моральних якостей можуть бути типовими для цілого народу.

Ключові слова: сонет, поезія, лінгвокультурологічний аспект, Саймон Армітідж.

Рассмотрены лингвокультурные особенности сонетов Саймона Армитиджа. Актуальность статьи заключается в понимании культуры через язык современной поэзии. Исследование лингвокультурных аспектов современного британского сонета на примере сонетов Саймона Армитиджа является целью данной статьи. Сонеты рассматриваются в трёх аспектах: современный сонет как культурное явление, человек – носитель ментальности и культуры своего народа, мужской взгляд на культуру.

Материалом для исследования является первая часть сборника *“The Book of Matches”*, которая состоит из серии сонетов, каждый из которых может быть прочитан в среднем за 20 секунд – время, необходимое для сгорания спички. В ходе исследования было установлено, что типичными признаками сонетов Саймона Армитиджа являются значительные отступления от традиционной формы сонета (отсутствие рифмы, неполные и внутренние рифмы, вариативность строфики, вариативность длины и метра поэтической строки), написание сонетов от первого лица, использование разговорной лексики и клише. Автор заключает, что самоирония – это выдающаяся и неотъемлемая часть сонетов Саймона Армитиджа, а описания моральных качеств могут быть признаны общими для целого народа.

Ключевые слова: сонет, поэзия, лингвокультурологический аспект, Саймон Армитидж.

The paper is focused on the linguocultural aspects of Simon Armitage's sonnets. The actuality of this paper is determined by understanding the culture through the language of the modern poetry. The aim of the article is to reveal linguocultural aspects of a contemporary British sonnet based on the sonnets of Simon Armitage. Sonnets are analyzed according to the three aspects: contemporary sonnet as a cultural phenomenon, a human being as a representative of mentality and language of his nation, the masculine understanding of culture.

The material of investigation is the first part of the collection of poems *"The Book of Matches"* that consists of a series of sonnets, which are meant to be read within 20 seconds, the amount of time it would take for a match to be lit and burn out. In the process of research, it has been determined that the peculiar features of Simon Armitage's sonnets are the following: writing from the first person with the partial maintaining rhyme and structure (absence of rhyme, inner rhyme; variability of stanzas, length of poetic line and meter) and with usage of colloquial lexis and clichés. The author comes to conclusion that self-irony is a particular and integral part of Simon Armitage's sonnets and his understanding of morals are the characteristic of the whole nation.

Keywords: sonnet, poetry, lingocultural aspect, Simon Armitage.

У зв'язку із взаємним розвитком, існуванням, взаємовідносинами та схожими шляхами розвитку мови й культури, в останні десятиріччя на межі лінгвістики та культурології виникає нова дисципліна – лінгвокультурологія, адже кожен лінгвіст, вивчаючи певну мову, опосередковано стає дослідником культури, до якої ця мова належить. Лінгвокультурологія допомагає зрозуміти мову без відриву від культурного контексту, вона досліджує слова, вирази, фразеологічні одиниці, стереотипи, стилістичний уклад мови та ще цілу низку понять, які важко зрозуміти та пояснити з суто лінгвістичної точки зору.

На сучасному етапі у сфері лінгвокультурології свої дослідження проводять В. М. Телія (лінгвокультурний аналіз фразеологізмів), Ю. С. Степанов (опис констант культури на основі діахронічного аналізу текстів), В. О. Маслова (теоретичне обґрунтування та пояснення лінгвокультурології), Н. І. Андрейчук (поєднання лінгвокультурного та лінгвістичного простору) та багато інших [2, с. 29].

Мета даної статті полягає у дослідженні художнього тексту та висвітленні лінгвокультурних аспектів сучасного англійського сонету Саймона Армітіджа – одного з видатних сучасних поетів Великої Британії. Для досягнення цієї мети ми акцентуємо нашу увагу на таких питаннях, як структура сучасного сонету, людина – носій ментальності й мови, чоловічий погляд на культуру.

Саймон Армітідж – сучасний англійський поет (збірки: *"Zoom"* 1989, *"The Book of Matches"* 1993, *"The Dead Sea Poems"* 1995, *"All Points North"* 1998), драматург (*"Mr. Heracles"*, 2000), романіст (*"A Little Green Man"*, 2002), радіоведучий. Відмінною рисою поезій Саймона Армітіджа називають його майстерність руйнування кліше на мовленнєвому та жанровому рівні [7, с. 28–29].

З'явившись у Італії в XIII столітті, сонет досить швидко здобуває прихильність серед поетів та читачів, стаючи провідною формою любовної поезії, та набуває трьох основних форм, поширюючись європейським континентом: **італійської** (*abba abba cde cde* або *abab abab cdc cdc*), **французької** (*abba abba ccd eed* або *ccd ede*) та **англійської** (*abab cdcd efef gg*) [10].

Не будучи статичною формою, сонет постійно еволюціонує, оновлюється, збагачується тематично, тому з плином часу тематика сонету відходить від суто любовних переживань до таких тем, як філософія, релігія, політика, автобіографія, портрет, пейзаж тощо [3].

Сучасний британський сонет – це цікаве явище, певною мірою творчий маніфест, адже на усіх рівнях сонету (структурному, стилістичному, культурологічному) відбуваються глибокі зміни, які свідчать як про вільності всередині сонету як жанру, так і про наслідування багаторічних традицій класичних зразків.

У книзі *“The Book of Matches”* Саймон Армітідж представляє серію сонетів, які можуть бути прочитані в середньому за 20 секунд – час, який потрібен для згоряння сірника. Назва збірки сама по собі символічна, адже вона вказує на короткість променистих сонетів, які порівнюються з горінням сірника, а з іншого боку, є глибоко англійською, адже є аллюзією на національну гру у сірники, при якій учасники мають розказати історію поки горить сірник та не обпалити пальці [8]. Крім того, момент гри, який закладений самою назвою збірки, є сучасним явищем, яке прямо й опосередковано вказує на гру у прямому розумінні даного слова, гру слів та смислів у середині сонету, гру з читачем через поетичні тексти, гру як несерйозність тем та недотримання форми, що стає в опозицію до традиційного сонету.

Збірка *“The Book of Matches”* включає сонети, написані без заголовку й від першої особи [11]. За словами Ельспета Беркера, Армітідж зберігає мову сонета на рівні розмовної, в той же час роблячи її більш строгою та концентрованою (у порівнянні з попереднім етапом. – Н. К.), його особистість змінюється від підлітка до дорослого, а його голос звучить впевнено, але не самовдоволено [9].

Розглянемо основні риси сонетів із збірки *“The Book of Matches”* більш детально. Однією із особливостей, яка дається взнаки при ознайомленні з текстами й мовою сонетів, є використання розмовної та сучасної сленгової лексики. *Handful, peg out, rusty, out of line, nettle, halo, make a hash, sniff out, sleeper, feed out* – це лише маленька частина лексики, яка наближає сонет до розмовного рівня, відображаючи сучасні реалії життя й роблячи поезію доступною широкому колу читачів.

З лінгвокультурної точки зору цікавими є сонети, в яких Саймон Армітідж використовує тематичну лексику з різних сфер: **суднобудування** – *shipyards, bays, coves, ark, hull, struts, keel, mast, sails, put out to a sea* (*“The Good Ship Melancholia”*); **азартні ігри** – *roll-over jackpot, slap-heap, cash, rolling a joint, fifty-pound note* (*“Self-Portrait with National Lottery Winnings after a Roll-Over Jackpot”*); **охорона здоров'я** – *the National Health, jellies, tubes, syrups, glues, nerves, veins, brains, wounds, stitches, blood, bone, heart, cords, strands, face, cogs, hands* (*“I've Made Out A Will”*); **релігія** – *dead, ark, crucifix, the Turin Shroud, fly a crook* (*“The Good Ship Melancholia”*); **дім** – *span, windows, pelmets, doors, the acres of the walls, floors, the spool of tape, length, metres, centimetres, the stairs, bedrooms, ladder, loft, a hatch* (*“Mother, Any Distance Greater...”*). Такий вибір лексики пояснюється соціальною роллю чоловіка у суспільстві й типово чоловічою домінантою у спілкуванні – інформативністю, якій не притаманна жіноча емоційність [2, с. 125].

Сонети зберігають ямбічну основу, але не дотримуються сталої схеми розділення на строфи чи римування. Незмінними залишаються лише чотирнадцять рядків, а певна факультативність рими та розділення на строфи стає ознакою сучасного сонету, рівноцінною класичному діленню на два катрени, терцет та двовірш або два катрени й три терцети. У збірці *“The Book of Matches”* Саймон Армітідж найчастіше використовує таку строфічну будову: тривірш – п'ятивірш – шестивірш, при цьому вільно їх переставляючи (як у сонетах *„I Rate Myself As a*

Happy, Contented Person...“, *“I Like Vivid, True-to-life Love Scenes”*, *“Strike Two. My Mind Works Quickly...”* та інших). Крім того, у збірці представлено декілька сонетів, які структурно відтворюють англійський тип, але навпаки: починаючись двовіршем, далі два чотиривірші й тривірш (*“There Are Those Who Manage Their Private Life...”*, *“I Thought I’d Write My Own Obituary...”*). Відкриваючий двовірш у цьому випадку служить немов зав’язкою подальшого сюжету, а не підсумком, як у традиційному англійському сонеті, але в обох випадках (у Армїтїджа та у традиційному) він є носієм точної рими (*instead/dead, affairs/theirs*).

Перший сонет дає узагальнену картину гри в сірники (*I strike, then from the moment when the matchstick/ Conjures up its light, to when the brightness moves/ Beyond its means, and dies, I say the story/ Of my life*), тоді як наступні сонети відкривають **особистість автора** (*my mind works quickly, I’m doing good; happy, contented person, selfish; I take the central line; able to keep my mind steadily on one job or plan; I put them <people> straight; people never push me into doing things I don’t want to do; I’m blank, burnt out; no convictions – that’s my major fault*), **його зовнішність** (*A little more meat/ Around the face; I’ve been smiling like a melon with a slice missing; I have a beauty spot three inches south-east of my nose*) та **вподобання** (*It’s the turn of a head or a pale blue eye that moves me; to separate life into two divisions, or things that is and things that isn’t; thunder and lightning hardly ever upset me; Me, I stick to shadows, carry a gun*).

Особливу увагу хотілося б звернути на тему кохання у сонетній творчості Саймона Армїтїджа, адже сонет виник як різновид любовної поезії, тому ця тема нерозривно пов’язана з сонетною формою. Що дається взнаки у любовних сонетах Армїтїджа – це використання м’яких кольорів для створення ліричної атмосфери (*pale blue eye, light the blue touch*), яскравого кольору для зображення сцен пристрасних (*huge purple door, naked lilac flame, startling bottle-green afternoons*) та слів, які викликають в уяві читача певний колір для створення фону оповіді у сонеті (*harebell, watercolour, sheets, moon*). Деталі сучасного життя (*vivid, true-to-life scenes in a movie; cotton blouse; cars; forty watts of light; the chemistry lab; the Bunsen burner; the garage; the windscreen; a fine Swiss Army knife; the phones; the loft*) поглиблюють сприйняття сонету і переводять тему кохання на побутовий рівень (на протизвагу піднесеному кохання у сонетах Данте, Петрарки).

Як підсумок, сонети Саймона Армїтїджа виважені, філософські, але й водночас грайливі, в них відчувається життєвий досвід автора. За ними стоїть не просто поет, який володіє мовою, а поет, який вмїє лаконічно наповнювати сталу сонетну форму.

Сонети із збірки *“The Book of Matches”* вирізняються від інших сонетів Армїтїджа своїм ритмом й розвитком сюжету. Вони нагадують маленькі автобіографічні нариси, які характеризують особистість автора з різних боків, у той час як сонети з інших збірок просто відображають ті чи інші смаки, вподобання та вірування поета.

Сонети Армїтїджа містять різні прояви життя без якогось «позитивного фільтра», в них живуть страхи, зради, брехня, розчарування. Однак серед усієї купи негативу Армїтїдж залишає за читачем останнє слово у розумінні сонету.

З лінгвокультурної точки зору Саймон Армїтїдж відкривається читачу як поет, який апелює до внутрішнього світу й моральних якостей, які можуть бути перенесені на цілий народ. Також важливою рисою поета є самоіронія, яка стосується як моральних, так і фізичних якостей (*I’ve been smiling like a melon*

with a slice missing). Зовнішність людини під пером Армітїджа інколи описується зневажливо (*the web of nerves and veins, the loaf of brains*), але серце – це той орган, який для нього важливий, тому він неодноразово у своїх сонетах звертається до нього.

Сучасний сонет, як культурне явище, під пером Армітїджа набирає таких рис: використання простої, розмовної лексики зумовлюється здебільшого побутовою тематикою сонета та стирає уявні кордони між читачем й автором, представляючи автора у простому людському образі, без зайвого пафосу. Також сонет вкотре підтверджує свою здатність еволюціонувати не лише тематично, але й структурно, не втрачаючи лаконічної будови.

Перспектива для подальшого дослідження – це залучення інших сонетів Армітїджа для більш повного розуміння як типових рис сучасного сонету й репрезентації лінгвокультурних аспектів у поетичних текстах, так і для встановлення цілісної картини щодо стилістичних стратегій даного автора.

Бібліографічні посилання

1. **Андрейчук Н. І.** „Мова” культури і мовні знаки / Н. І. Андрейчук // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартинова. – 2010. – Вип. 11. – С. 16–19.
2. **Маслова В. А.** Лінгвокультурологія : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / В. А. Маслова. – М., 2001. – 208 с.
3. **Марач В.** „Не гань сонета, критику...” (Вступна стаття до перекладів англійських сонетів) / В. Марач // Поетичні майстерні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://maysterni.com/publication.php?id=22233>
4. **Степанов Ю. С.** Константы: Словарь русской культуры. – 3-е изд. – М.: Академический проект, 2004. – С. 42–67. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec-dejavu.ru/c/Concept.html>
5. **Телия В. Н.** Русская фразеология. Семантический аспект, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М., 1996. – 284 с.
6. **Цвет – Энциклопедия символики и геральдики** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.symbolarium.ru/>
7. **Энциклопедический словарь английской литературы XX века** / отв. ред. А. П. Саруханян ; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького РАН. – М. : Наука, 2005. – С. 28–29.
8. **The AQA Anthology for English and English Literature – poetry** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.teachit.co.uk/armoore/anthology/simonarmitage.htm>
9. **Elsbeth Barker Northern lad grows up** : Book of matches by Simon Armitage, Faber pounds 5.99/ Independent – November 7, 1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/book-review-northern-lad-grows-up-book-of-matches-by-simon-armitage-faber-pounds-599-1502643.html>
10. **Petrarchan sonnet** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Petrarchan_sonnet
11. **Simon Armitage. The Book Of Matches** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=pfM6XIcLwQYC&printsec=frontcover&dq=the+book+of+matches&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwisiL3pypTQAhVBiCwKHTIDAZQQ6AEILTAB#v=onepage&q=the%20book%20of%20matches&f=false>

Бібліографічні посилання

1. Андрейчук, Н. І. „Мова” культури і мовні знаки.” *Мовознавчий вісник* : зб. наук. пр. / МОН України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького 11 (2010): 16–19. Друк.
2. Маслова, В. А. *Лінгвокультурологія: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений*. Москва: Издательский центр «Академия», 2001. Print.
3. Марач, В. „„Не гань сонета, критику...” (Вступна стаття до перекладів англійських сонетів).” *Поетичні майстерні* 22 Трав. 2008. Web. Жов. – Лист. 2016.

4. Степанов, Ю. С. *Константы: Словарь русской культуры*. 3rd ed. Москва: Академический проспект, 2004. Ес-деjavu. Web. Nov. 2016.
5. Телия, В. Н. *Русская фразеология. Семантический аспект, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. Print.
6. “Цвет.” *SYMBOLARIUM – Энциклопедия символики и геральдики*. 27 July 2016. Web. Nov. 2016.
7. Сарухнян, А. П. *Энциклопедический словарь английской литературы XX века*. Москва: Наука, 2005. Print.
8. “Simon Armitage – Study Guide.” *The AQA Anthology for English and English Literature – poetry*. ZigZag Education and Computing Centre Publications. Web. Oct. & Nov. 2016.
9. Barker, Elspeth. «Northern lad grows up: Book of Matches by Simon Armitage, Faber pounds 5.99.” *Independent* 07 Nov. 1993. Web. Oct. 2016.
10. “Petrarchan sonnet.” *Wikipedia*. Web. 05 Nov. 2016.
11. Armitage, Simon. *Book of Matches*. Faber & Faber, 2010. *Google Books*. Web. Oct. & Nov. 2016.

Надійшла до редколегії 03.11.2016